

APUNTS CRONOLÒGICS

PER A UNA BIOGRAFIA D'EDUARD TODA (I, 1855-1875)

JAUME MASSÓ CARBALLIDO

Institut Municipal de Museus de Reus

-1855, 9 de gener (20:05 hores): Naixement d'Eduard Toda i Güell, al núm. 1 del carrer de Jesús ("cal Cardenyès" o casa Simó-Cardenyès, construïda al començament del segle XVII pel notari Miquel Simó, fou la més espaiosa de Reus; va ser adquirida el 1898 per Joaquim Navàs, qui la va fer enderrocar l'any 1902, per bastir-hi l'actual casa Navàs, joia de l'arquitectura modernista reusenca). Al dia següent, el nen fou batejat a la prioral de Sant Pere, pel prevere vicari Tomàs March. Li van posar com a noms de fonts Ramon, Eduard i Baltasar. L'únic padrí fou Ramon Alba, hisendat de Reus (per això el nom de Ramon, que Toda no va fer servir mai). La mare era Francesca Güell i Mercader, soltera, nascuda el 12 de gener de 1836 (era, doncs, a punt de fer els 19 anys, la meitat dels que tenia el seu seductor) [vegeu P. ANGUERA, *Gent de la revolució liberal*, Reus: AER, 2009, p. 111-112]. Els avis materns eren Salvador Güell, comerciant, i Josepa Mercader, ambdós de Reus, tot i que els Güell procedien del Vendrell. D'acord amb diversos documents (entre els quals tres esborranys de l'arbre familiar dels Güell, conservats a l'arxiu de l'IMMR, fets entre els anys 1918 i 1924), els pares de Francesca (Salvador i Teresa) havien tingut almenys quatre fills (dos nois i dues noies); el fill segon fou el periodista i polític Josep Güell i Mercader (nascut a Reus el 10 de gener de 1839: fixem-nos en el detall que l'oncle, la mare i el nen podien celebrar el natalici quasi simultàniament). El nen fou reconegut posteriorment, judicialment, pel seu pare, que era el riudomenc benestant Eduard de Toda i Albertos, nascut a Alcalá de Henares l'any 1817 (morirà a Barcelona el 1888), nebot i hereu del també riudomenc Baltasar de Toda i de Tàpies (1786-1867), de qui el nou Toda va "heretar" –per dir-ho d'alguna manera– el tercer nom de fonts, tot i que tampoc mai no va utilitzar-lo. Tant el "tiet-avi" Baltasar com el pare havien estat alcaldes-corregidors de Reus, els anys 1819-1820 i 1851-1853, respectivament (el pare també seria diputat a Corts, entre 1867 i 1868, i va tenir altres càrrecs polítics a Madrid). L'oncle i el pare d'ETG eren, per herència, ciutadans honorats de Barcelona (títol de petita noblesa catalana que havia assolit el riudomenc Francesc Toda l'any 1670). En un document datat a Reus el 3 de maig de 1830 (arxiu de l'IMMR), Baltasar de Toda certifica que ell mateix (solter, de 44 anys), el seu germà Francesc de Toda (solter, de 30 anys) i el seu nebot Eduard de Toda (solter, de 13 anys) havien heretat del seu avantpassat Francesc Toda, de la vila de Riudoms, el títol de ciutadà honorat de Barcelona (atorgat el 17 d'octubre de 1670). Eduard de Toda pare era també advocat, va residir a Barcelona i fou funcionari del Ministeri d'Estat, a Madrid; el 1873 va vendre tots els béns que posseïa a Riudoms. En alguns documents d'infantesa, el nen Eduard apareix esmentat amb el cognom "de Toda", però ben aviat i ja definitivament suprimirà el "de" del cognom.

-**1865**: Toda va començar el batxillerat als deu anys, perquè no era possible de fer-ho abans. Toda, amb els deu anys acabats de fer, va obtenir una autorització del director general d'Instrucció Pública, datada el 31 de gener de 1865 i va poder fer l'examen d'ingrés el 22 de febrer. Es va incorporar a mig curs 1864-1865, a les classes que es feien a les Escoles Pies de Reus, aleshores delegació de l'Institut Provincial de Tarragona. La matrícula porta data de 4 de març de 1865. Es va examinar de les assignatures de primer de batxiller el 2 de setembre. Va obtenir, per cert, unes qualificacions brillants: "Sobresaliente" de Religió i Moral, "Sobresaliente" de Llatí de primer any i "Bueno" de Principis i Exercicis de Geometria.

-**1866-1869**: Quan es repassa l'expedient acadèmic d'Eduard Toda, es pot veure que era un alumne extraordinàriament aplicat. Als quatre primers cursos va obtenir sis excel·lents –en Llatí, Geografia, Retòrica i Poètica, Aritmètica i Àlgebra, Història Universal i Psicologia– i un únic "Bueno" –el ja esmentat en Geometria. El full de mèrits es va espatllar una mica al darrer curs, però no per culpa de Toda: a causa de la situació política del moment, les altes instàncies acadèmiques van decidir donar un "Aprobado general" a tots els alumnes. Per això només va obtenir aquesta qualificació d'aprobat a les assignatures de Lògica i Ètica, Història d'Espanya, Història Natural. Toda va obtenir el títol de "Bachiller en Artes" després d'aprovar dos exercicis fets a Reus el 21 de juny de 1869, un títol que va haver de validar després a Tarragona (recordem que l'institut reusenc era una delegació del provincial) i que va assolir, doncs, quan ja tenia gairebé 14 anys i mig.

-**1867-1868**: Es publica *El Arlequín*, una revista manuscrita (de difusió molt restringida) en què col·laboren també Josep Ribera i Antoni Gaudí (aquest, només amb il·lustracions). A partir dels dotze anys, Toda redacta un gran nombre de versos, contes, articles, etc. El 1867, Toda escriu el seu primer poema en català (publicat per Jaume Massó el 2005). En política, segueix la línia democràtica liberal i republicana federal del seu oncle Josep Güell i Mercader (1839-1905), que tenia només setze anys més que el seu nebot Eduard. Toda sentia autèntica veneració pel seu oncle Josep (que, en les cartes entre l'un i l'altre, en castellà, s'autoanomena "tío Pepe"). A més a més de les afinitats polítiques i intel·lectuals, Eduard Toda i Josep Güell fins i tot s'assemblaven força, si més no d'acord amb els escassos retrats que se'n coneixen.

-**1868-1869**: Arran del triomf de la revolució "Gloriosa", Josep Güell i Mercader assoleix altes quotes de poder polític a Reus. Esdevé secretari municipal i capità de la Milícia Nacional a Reus. Serà, a més, un dels homes de confiança del cap del partit demòcrata espanyol Emilio Castelar y Ripoll (Cadis, 1832 - San Pedro del Pinatar, 1899). Possible (però no confirmada) col·laboració de Toda, amb el seu "íntim amic" Joaquim Maria Bartrina (Reus, 1850 - Barcelona, 1880), en els periòdics satírics reusencs *El Sorbete* i *El Mosquito*. Cinquanta anys després, Toda recordarà amb afecte una altra afició compartida amb Bartrina i els seus amics Gaudí i Ribera: fer representacions de teatre (*El puñal del godo* i qualque obra similar) a les golfes d'algunes cases de Reus (sense massa èxit, pel que sembla). Segons una anotació en la seva agenda personal d'aquells anys

(conservada actualment a l'IMMR), Toda va començar a parlar en públic (és a dir, a fer una dissertació o conferència) al Centre de Lectura "el 17 de Abril de 1869", és a dir, quan tenia catorze anys i tres mesos.

-**1870**: L'oncle de Toda, Josep Güell i Mercader es casa amb Maria Güell i Soler. Aquell mateix any, Josep Güell és elegit diputat provincial. Segons la seva agenda personal citada, el dissabte 2 d'abril Eduard Toda fa la primera visita *in situ* a les ruïnes del monestir de Poblet [anotació mig esborrada (a la qual fa referència Eufemià Fort) al primer full: "El día 2 Abril de 1870, visité por primera vez a Poblet"]. La segona visita fou el 24 del mateix mes de febrer [segons escriu una mica més endavant, a la mateixa agenda: "En el domingo, 24 de Abril de 1870, estuve segunda vez a Poblet"]. Les ruïnes pobletanes l'impresionen de tal manera que ja per sempre voldrà participar activament en la seva recuperació. "A las 3 de la tarde del día 28 de Julio de 1870 espuse á mi amigo y pintor Felipe Albiol en el café del Teatro de Reus el pensamiento de restaurar á Poblet [...]" (nota de l'agenda citada). Aquell mateix mes, Toda redacta una memòria manuscrita, extraordinàriament ambiciosa i quimèrica (per la poca experiència dels seus quinze anys), per a la reconstrucció i rehabilitació del monument (el document es conserva a l'arxiu de Poblet, fou exposat a la mostra "Gaudí & Reus"). Toda escriu una carta a Bonaventura Hernández Sanahuja (Tarragona, 1810-1891), inspector provincial d'Antiguitats, demanant-li informació (tinc la transcripció de la carta de resposta de BHS, de seixanta anys, que no acaba d'entendre la lletra de Toda, de quinze, pel que fa al primer cognom [perquè la T és una mica especial], però pel segon l'identifica bé com a parent del seu conegut Güell i Mercader). Abans d'acabar l'any, Toda escriu, compagina i imprimeix ell mateix el seu primer llibre, *Poblet. Descripción histórica* [sic], de només 24 pàgines, amb el qual pretenia començar a recollir diners per finançar l'empresa restauradora. El projecte era irrealitzable, però les ganes de reconstruir Poblet les va mantenir sempre, fins que seixanta (!) anys després les podrà començar a veure realitzades, en unes altres circumstàncies, arran del seu nomenament com a president del Patronat de Poblet, l'any 1930.

-**1870-1871**: L'estiu de 1870, Toda comença a col·laborar regularment a *El Eco del Centro de Lectura*, on publica poemes en català i en castellà i articles sobre ciència, economia, història, arqueologia... També col·laborarà en els periòdics que editi o dirigeixi el seu oncle Josep, com el ja citat *El Eco del Centro de Lectura*, o *La Redención del Pueblo* (que havia estat fundat per Güell i Mercader l'any 1868 i que seria suspès el 30 d'agost de 1874), *El Clamor del Pueblo* (des de l'1 de setembre de 1874) i *Las Circunstancias* (que, el 1875, substitueix els dos anteriors). També redactarà articles i cròniques per al diari republicà federal madrileny *La Discusión*, en què l'oncle Josep també treballarà com a cap de redacció. Al llarg de la seva vida publicarà uns quants centenars d'articles en multitud de diaris, revistes i butlletins, sobretot de Reus, de Barcelona i de Madrid. A *La Redención del Pueblo* de l'1 de setembre de 1871, per exemple, Toda escriu sobre "La cuestion religiosa", tot reclamant al Govern –un cop assolit el reconeixement legal del matrimoni civil– les reformes "en actos civiles que el poder clerical venia usurpando desde largo tiempo", com la secularització dels cementiris i,

en definitiva, la pràctica d'una política plenament laica (recordem aquell editorial de la segona època d'*El Arlequín*).

-1870-1873: Toda no se'n va anar a estudiar a la Universitat de Barcelona sinó a la de Madrid. Tot i que originalment també tenia la intenció de cursar alhora les carreres de Dret i de Lletres, finalment només va fer la primera. Si més no entre 1870 i 1871, Toda vivia a casa de la família Sedó (citat a l'agenda esmentada més amunt), segurament emparentat amb el seu oncle Josep Güell i Mercader (a l'agenda apareixen "Antonio Sedó, Salud, 14, pral / Madrid" i "Rosario Sedó y Guell / calle Hostalets, guarnicioneria / Reus"). A l'Arxiu de Reus es conserven un parell de cartes, del març de 1871, trameses a Toda des de Reus pel seu "tío Pepe" (així, tal qual), en què li dóna alguns consells i li explica algunes vicissituds de la política local. Per una d'elles, del 10 de març de 1871, sabem que Toda estava malat i que anava més aviat curt d'armilla (de fet, a l'agenda de Toda consten uns quants lliuraments de diners de part de Sedó, fets segurament entre els mesos de desembre 1870 i març de 1871; a la mateixa agenda, hi ha una llista de la roba de què disposava Toda el 1870-1871). El 30 de febrer de 1872, Toda va presentar a l'Ateneo Jurídico-Científico de Madrid (entitat de la qual era soci) una sessió pública de discussió sobre el tema "Verdadera clasificación de los derechos individuales". El 16 d'octubre de 1872, va trametre una instància escrita al director de l'Institut Lliure de Reus perquè li fes "una certificación de haber cursado y aprobado en este Instituto todas las asignaturas comprendidas en el Bachillerato, alcanzando el título de Bachiller libre", la qual cosa va obtenir de seguida. A hores d'ara, encara no he pogut obtenir informació fidedigna sobre el desenvolupament dels seus estudis a la universitat madrilenya, que devia fer de manera intensiva i probablement també brillant. D'acord amb el que diu Eufemià Fort, en el llibre *Eduard Toda, tal com l'he conegut* (Abadia de Montserrat, 1975), Toda va assolir la llicenciatura en "Dret civil i canònic" l'any 1873.

-1873: L'11 de febrer, el rei Amadeu renuncia oficialment al tron i és proclamada la Primera República Espanyola, el primer president de la qual fou el català Estanislau Figueras i Moragas. A les eleccions generals, l'oncle Güell i Mercader és elegit diputat a Corts i es trasllada a viure a Madrid (va morir a Reus l'any 1905, en una de les estades temporals que feia a la seva ciutat nadiua). Gràcies a l'estreta relació ideològica i personal de Güell amb el ja esmentat polític Emilio Castelar, qui el 7 de setembre seria elegit quart (i darrer) president de la primera República, fou més fàcil trobar una col·locació per a Toda al Ministeri d'Estat. Val a dir que el pare de Toda també hi treballava, al dit Ministeri. D'acord amb unes informacions confidencials recollides per Eufemià Fort, "quan Toda anà a Madrid, hom diu que tractà que el seu pare natural l'ajudés; però aquest se'l tragué del davant, i se'n desentengué. Hom se sorprèn que aquesta situació familiar de Toda no li dificultés l'accés a la carrera diplomàtica, on aquestes qüestions llavors sembla que eren molt sospesades". Una altra informació confidencial diu que quan el nostre Toda "ja era una mica famós, [el pare natural] l'anà a veure; però l'Eduard [fill] se'l tragué del davant d'una manera violenta". De fet, quan més endavant va morir el pare i li

van dir al jove Toda que podia reclamar l'herència perquè no hi havia fills legítims i ell era l'únic reconegut, no en va voler saber res.

-**1873**, 2 d'agost: Toda és agregat per la República, en comissió de serveis, per auxiliar "los trabajos especiales" de la Secretaria General del Ministeri d'Estat. Cessà l'1 d'octubre. El 13 d'octubre, Toda sol·licita d'ésser admès als exàmens per aspirar al càrrec d'*agregado diplomático* del Ministeri d'Estat. Aprovat: 14 de novembre. Possessió: 16 de novembre. El 26 de novembre fou nomenat "Escribiente primero tercero [sic] de la Interpretacion de Lengüas" del Ministeri d'Estat. Possessió: 1 de desembre de 1873. Cessà, per supressió del càrrec, el 14 de gener de 1874. És important destacar que el càrrec de Toda pressuposa un bon coneixement, si més no, del francès i de l'anglès. La facilitat per aprendre i utilitzar llengües estrangeres serà un dels mèrits o facultats destacables en la seva futura carrera diplomàtica. Des de Madrid, o des de Reus mateix quan ve de vacances, continua col·laborant al diari reusenc *La Redencion del Pueblo* i al madrileny *La Discusión*.

-**1874**: Precisament al diari *La Discusión*, Toda comença a publicar –en forma de fulletí col·leccionable– la seva traducció d'una novel·la francesa d'Eugene Marchand-Gerin, *La Noche de Todos los Santos*, una traducció que ocupà 195 pàgines i que esdevindria el seu segon llibre (el primer fou l'opuscle de Poblet, de 1870). Al llarg de l'any continua publicant articles polítics i d'opinió en el diari suara esmentats i en *El Clamor del Pueblo* (que substueix *La Redención*). A la darrera del mateix 1874 es produiria el cop de força del general Pavia, que tot seguit donaria pas a la restauració borbònica en la persona d'Alfons XII (rei entre el gener de 1875 i el novembre de 1885).

-**1875**: El 7 de gener, Toda "posa" o transcriu el seu poema "¡Amor!" (que ja apareix al volum de "Versos 1871-1874") en l'àlbum d'Emilia Valcárcel y Lacassaigne. Pel mes de febrer, l'Ajuntament de Reus va fer l'allistament dels joves que havien de fer el servei militar, entre els quals hi figurava Eduard Toda, que no es va presentar al sorteig personalment, però va fer lliurar a un representant seu un recurs signat per la seva mare, Francesca Güell, en què sol·licitava l'exempció "por ser hijo de la reclamante, que se mantiene soltera". A favor de Toda van declarar dos amics de la família, els destacats republicans reusencs Josep Maria Morlius i Antoni Estivill, que "volien demostrar que la mare no tenia béns propis i que es mantenia dels diners que li trametia el seu fill des de Madrid". Altres joves de la mateixa lleva van presentar recurs en sentit contrari i la comissió municipal de quintes va declarar Toda soldat "suplente", tot i el vot contrari del síndic. En l'informe de la comissió suara esmentada, es deia que la mare vivia "en compañía de la suya respectiva, la cual es persona acomodada pues posee varias fincas y está en disposicion de mantenerse i que ha podido darle la carrera de Derecho y últimamente la aún más lujosa de la diplomacia". La Diputació de Tarragona va confirmar el veredict de l'Ajuntament de Reus i el va declarar soldat. Al llarg de l'any, Toda col·labora en els diaris *La Iberia*, de Madrid, i *Las Circunstancias*, de Reus (aquest darrer és el substitut d'*El Clamor del Pueblo*). El 6 de

desembre, Toda sol·licita el viceconsolat vacant a Macau (una colònia portuguesa a la Xina), que li serà concedit al començament de 1876. El 13 de febrer de 1876, surt del port de Marsella en direcció a Macau...

Bibliografia complementària (a més de la citada dins del text):

- J. MASSÓ CARBALLIDO, -"Sobre els orígens d'Eduard Toda i Güell", *El Punt* (edició del Camp de Tarragona), núm. 2107, 7 de juliol de 2002, p. 9.
- J. MASSÓ CARBALLIDO, "El primer poema en català d'Eduard Toda (1867)", *Informatiu Museus* (Reus), núm. 32, octubre de 2005, p. 21. [Publicat també a *El Punt* (ed. Camp de Tarragona), 19 de setembre de 2005, p. 33, i al *Diari de Reus*, 23 de setembre de 2005, p. 5.]
- J. MASSÓ CARBALLIDO, "Els primers trenta anys d'Eduard Toda i Güell", dins del volum col·lectiu *Pensament i literatura a Reus al segle XIX*, Reus: Edicions del Centre de Lectura, 2006, p. 317-352.
- J. MASSÓ CARBALLIDO, *Eduard Toda i Güell: de Reus a Sardenya (passant per la Xina i Egipte, 1855-1887)*, Càller: Arxiu de Tradicions de l'Alguer, 2010, 72 p., amb il·lustracions.